

Muslim IBRAGIMOV,
NamDu tadqiqotchisi

f.f.d.dots N.Kodirov taqrizi asosida

JISMONIY TARBIYA JARAYONIDA TALABALARNING AXLOQIY VA VATANPARVARLIK FAZILATLARINI TARBIYALASHNING OMILLARI VA SHARTLARI

Annotatsiya

Suhbu maqolada jismoniy tarbiya jarayonida talabalarning axloqiy va vatanparvarlik fazilatlarini tarbiyalashning omillari va shartlari bayon etilgan.

Kalit soʻzlar: bilim, koʻnikma, malaka, vatanparvarlik, axloq, jismoniy tarbiya oʻqituvchisi

ФАКТОРЫ И УСЛОВИЯ ВОСПИТАНИЯ НРАВСТВЕННО-ПАТРИОТИЧЕСКИХ ХАРАКТЕРОВ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ

Аннотация

В данной статье описаны факторы и условия воспитания морально-патриотических качеств студентов в процессе физического воспитания.

Ключевые слова: знания, умения, компетентность, патриотизм, этика, учитель физкультуры.

FACTORS AND CONDITIONS OF EDUCATION OF STUDENTS' MORAL AND PATRIOTIC CHARACTERS IN THE PROCESS OF PHYSICAL EDUCATION

Annotasion

This article describes the factors and conditions of educating moral and patriotic qualities of students in the process of physical education.

Key words: knowledge, skills, competence, patriotism, ethics, physical education teacher

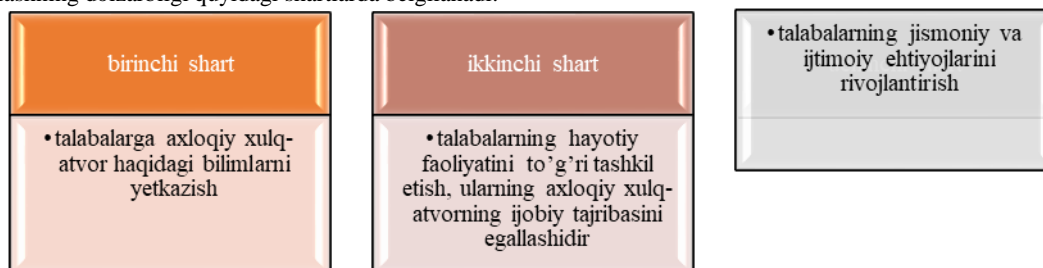
Kirish.Boʻlajak jismoniy tarbiya oʻqituvchilarida oʻz Vatanga muhabbat, oʻz hayotini ayamasdan uni himoya qilishga tayyorlik, yuksak vatanparvarlik tuygʻulari, jasorat, qatʼiyat namoyon boʻlishi bilan birga xalq boshiga tushgan mashaqqatlar uchun xizmat qilish, davlatimizga oʻz hissasini qoʻshish istagi, sobiq buyuklik va iqtisodiy jihatdan qoʻllab-quvvatlash kabilarni rivojlantirish zarur.

Talabalarning intizomini shakllantirish vazifalari qoʻyilgan jismoniy tarbiya darslarida sezilarli ijobiy taʼsirga erishilishini nazarda tutadi. Pedagogik texnologiyada bunday oʻquv vazifalarini hal qilishda hissiy mashqlarni oʻyin kombinatsiyalarining nisbiy erkinligi, vaqti-vaqti bilan tashabbuskorlik, ijodkorlik koʻrsatish mumkin boʻlgan mashqlar bilan mohirona oʻzgartirish juda muhimdir.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili Jismoniy rivojlantirish jarayonida ishning asosiy maqsadi - talabani shaxsiy xususiyatlarini rivojlantirish, oʻzbek milliy va davlat manfaatlariga javob beradigan sportchi, mamlakat farovonligi uchun ishlashga axloqiy va aqliy tayyorgarlikni shakllantirish, har qanday ekstremal sharoitlarda faol va gʻayrat bilan raqobatlashishni tarbiyalashni nazarda tutadi. Jismoniy tarbiya va ommaviy sport tadbirlarida qatnashish doʻstlik, jimoatchilik, oʻz-oʻzini jismoniy rivojlantirish, shuningdek, irodani mustahkamlashga yordam beradi.

Tadqiqot metodologiyasi.Oʻquv jarayonining uzoq yillik tajribasi shuni koʻrsatadiki, maqsadli taʼlim oʻquv va sport tadbirlarini yanada uyushgan holda olib borishni talab qiladi. Oʻqituvchining oʻqitish sifati talabalarning taʼlim sifatiga, qatʼiyatligiga, irodasiga va boshqa xususiyatlariga bevosita taʼsir qiladi. Jismoniy tarbiya darslarida taʼlim tamoyilini jamoa orqali osongina qoʻllashi mumkin. Ushbu tamoyilning maʼnosi har bir talabani oʻz guruhiga va har bir talaba uchun jamoaga boʻlgan masʼuliyatini belgilaydi. Yana bir tamoyil mehnat va hayot bilan bogʻliq taʼlim tamoyilidir.

Tahlil va natijalar Talabalarni mehnatga va hayotga tayyorlashning oʻzi jismoniy tarbiya darslarining eng muhim maqsadlaridan biridir. Jismoniy tarbiya jarayonida talabani zarur axloqiy va vatanparvarlik integrativ fazilatlarini tarbiyalashning dolzarbligi quyidagi shartlarda belgilanadi:

1-rasm. Boʻlajak jismoniy tarbiya oʻqituvchilarida vatanparvarlikni rivojlanishi shartlari

- birinchi shart - talabalarga axloqiy xulq-atvor haqidagi bilimlarni yetkazish. Ushbu bilimlarni talabalar qabul qilishi uchun axloqiy tarbiyaning turli shakllaridan foydalanish mumkin: suhbatlar (jamoaviy, individual), filmlarni tomosha qilish, shu jumladan sport mavzulari, hozirgi va oʻtmishdagi sport "yulduzlari" bilan uchrashuvlar, shuningdek, sport tadbirlarida qatʼiyatlilik, halollik, jasorat, insoniylik va boshqalar. Shu bilan birga, ushbu tadbirlar ikkilamchi maʼlumotlar bilan toʻldirilmasligi juda muhimdir. Ular talabalar uchun chinakam qiziqarli boʻlishi kerak;

- ikkinchi shart - talabalarning hayotiy faoliyatini toʻgʻri tashkil etish, ularning axloqiy xulq-atvorining ijobiy tajribasini egallashidir. Shuni esda tutish kerakki, faqat bilimlarning oʻzi tegishli vatanparvarlik xatti-harakatlarini taʼminlay olmaydi. Buning uchun talabalar nafaqat muayyan harakatlarni qayta-qayta bajarishlari, balki xulq-atvor namunasini yaratish uchun ularning turli xil usullarni takrorlashlari kerak. Vaziyatlar sunʼiy yemas, balki hayotiy, tabiiy boʻlishi kerak. Ushbu vaziyatlarni pedagoglar dars rejasini oldindan puxta oʻrganish orqali yaratishi kerak;

- uchinchi shart - talabalarning jismoniy va ijtimoiy ehtiyojlarini rivojlantirish. Vatanparvarlikni rivojlantirishda mas'uliyat va burch hissi talabalarning asosiy fazilatlaridan biridir. Ular shaxsdagi vatanparvarlik xislatlarini boshqa ko'rinishlarini aniqlaydi: faollik, ong, qat'iyatlilik, jasorat, fidoyilik kabilar. Integrativ yondashuv asosida bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida vatanparvarlikni rivojlantirishning yana dolzarb jihatlardan biri shuki, talabaning sog'ligi, ko'nikma va malakalari jamiyatning mulki va qadriyati ekanligini tushunadi, chunki bu toifalar orqali u o'z xalqi va mamlakatining yuqori mudofaa mahsuldorligini ta'minlay oladi. Shu munosabat bilan o'z faoliyatini yaxshilash, sog'ligini mustahkamlash shaxsiy maqsad emas, balki har bir yosh uchun ijtimoiy maqsaddir.

Talabalar, ota-onalar va o'qituvchilar jismoniy madaniyatning o'rni va ahamiyatini o'quv jarayonining to'liq va zarur a'zosi sifatida tan olishadi. Shuning uchun integrativ yondashuv asosida bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida vatanparvarlikni rivojlantirishda o'quv jarayonining barcha ishtirokchilari tomonidan boshqa barcha fanlar singari bir-biriga qanday bog'liqligini va bu qaramlikning mohiyati nimada ekanligini tushinishi bilan bog'liq.

Integrativ yondashuv asosida bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida vatanparvarlikni rivojlantirish quyidagi omillar orqali yuzaga keladi:

- bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilari turli topshiriqlarni bajaradilar: jihozlarni tayyorlash va tozalash, darslarni o'tkazishda yordam berish, sport tadbirlarini baholash, maktab sport tadbirlarini o'tkazishda yordam berish va boshqalar.

- jismoniy tarbiya darslarida talabalarni diqqatini oshiradigan kuch va tezlik o'qituvchining ijodiy ixtirosi va topqirligiga bog'liq. Faqat darslarni aniq rejalashtirish, jismoniy tarbiya darslarini har tomonlama o'rganish o'quvchilarni vatanparvarlik tarbiyasi jarayoniga hissa qo'shishi mumkin.

Integrativ yondashuv asosida talabalarda vatanparvarlik tarbiyasi haqida gapirganda shuni ta'kidlash kerakki, o'quv yili davomida viloyat, tuman va shahar sport tadbirlarida ishtirok etish, shuningdek, maktab ichidagi musobaqalarni o'tkazish bunga alohida hissa qo'shadi.

Vatanparvarlikni rivojlantirishda "sinfdan tashqari" ishlar uslubida o'tkaziladigan jismoniy tarbiya mashg'ulotlari alohida o'rin tutadi. Bunday darslarda talabalar yomon baholardan qo'rqmaydilar, ular ozod bo'lishadi, o'zlarining turli xil fazilatlarini namoyon etadilar va yangi fazilatlarini o'rganish, tarbiyalashga osonlikcha erishadilar. Aynan "sinfdan tashqari" maqomiga ega bo'lgan sport mashg'ulotlari talabalarning haqiqatan ham natijalarga erishishiga yordam beradi. Jismoniy faoliyatdan o'z manfaatlarini qondirishdan tashqari, talabalar o'zlarining jismoniy fazilatlarini ochib beradi, hamdardlik, do'stlashish, yo'qotish va g'alaba qozonishni o'rganadi.

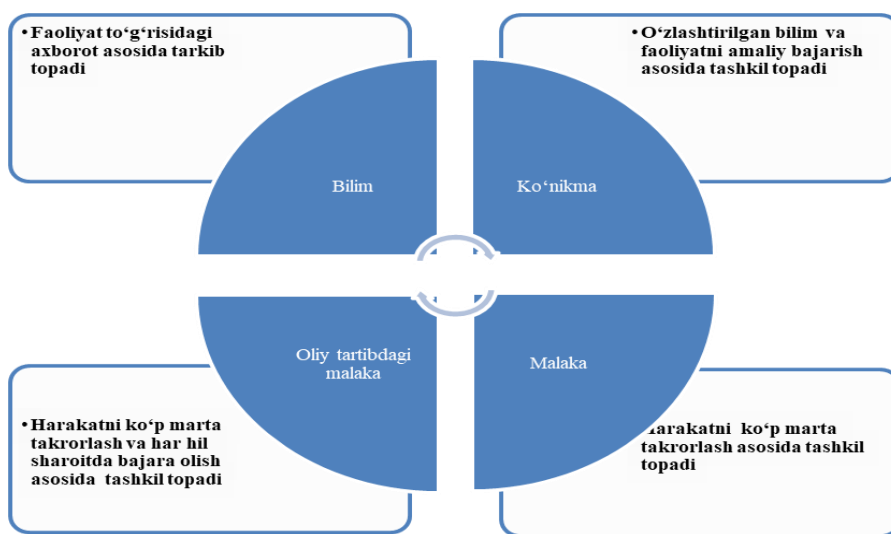
Bugungi kunda tadqiqotchilar milliy-mintaqaviy komponentni maktab o'quvchilarining vatanparvarlik va fuqarolik tarbiyasida ijtimoiy-pedagogik sharoitlarni birlashtirishning asosiy omili deb bilishadi. Shu bilan birga, asosiy e'tibor ona tabiatga va kichik Vatan madaniyatiga muhabbatni rivojlantirishga qaratilgan.

Olib borgan tadqiqotlarimizga ko'ra: 1-bosqich talabalarining 70 % shahar, viloyat tarixi va madaniy merosiga kognitiv qiziqish bildirmaydi; 65 foizi qishloq, mintaqa tarixini past darajada bilishadi; 80% talabalar doimiy bandligi tufayli shahar va tumanlarning madaniy muassasalariga bora olmaydilar; ota-onalarning ham 40% qishloq, mintaqa tarixini bilishi qiyin; 20% ota-onalar shahar va viloyat tarixini bilishmaydi.

Shuni esda tutish kerakki, jismoniy tarbiya darslarida vatanparvarlik, xalqlar o'rtasidagi do'stlik, millatlararo munosabatlar madaniyatini shakllantirish nuqtai nazaridan nihoyatda keng imkoniyatlarga ega.

Sport faoliyati, yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, nafaqat jismoniy va irodaviy fazilatlarini rivojlantirish balki ularda vatanparvarlik tuyg'ularini rivojlantirishga yordam beradi. Musobaqalarda qatnashgan sportchilar o'z jamoasini (o'z oliy o'quv yurtini, tumanini, shahrini, mamlakatini va umuman Vatani) o'zlarining yuqori sport yutuqlari bilan ulug'lashga intilishadi, bu vatanparvarlik tuyg'ularini namoyon etishning eng muhim shakllaridan biridir.

Sport va jismoniy tarbiya xalqlarni birlashtirish va yaqinlashtirish, o'z yurtiga, kichik vataniga, o'z vataniga sadoqat va muhabbatni tarbiyalash imkonini beradi. Jismoniy madaniyat vatanparvarlik va axloqiy tarbiya sohasida ajoyib va nihoyatda samarali vositadir. Integrativ yondashuv asosida bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida vatanparvarlikni rivojlantirishga oid bilim, ko'nikma va malakalarni o'z ichiga oladi.

2-rasm. Harakat ko'nikma va malakalarining tashkil topishi

Jamiyat rivojlanishining zamonaviy bosqichi shaxsiy rivojlanish darajasiga talablarning ortishi bilan tavsiflanadi. Bugungi kunda jamiyat bilimli, ijodkor, faol yoshlarga muhtoj bo'lib, o'zining tarixiy, madaniy, ma'naviy Vatanga mansubligini biladigan, fuqarolik huquqlari va burchlarini tushunadigan, o'z salohiyatini amalga oshirish yo'llarini aniq tasavvur qiladigan savodli va ijtimoiy harakatchan shaxsni shakllantirish uchun ijtimoiy buyurtma beradi.

Xulosa va takliflar Xulosa qilib aytganda, bo'lajak mutaxassislarga hayotning o'zi dolzarb amaliy vazifani qo'yadi, paydo bo'layotgan ijtimoiy va kasbiy muammolardan tashqarida, faol va ijodkor hamda novatorni bo'lajak mutaxassislarni tarbiyalashni ta'minlab beradi. Asosiy e'tibor talabalarning mustaqil fikrlashi, bilimlarni egallash va qo'llash, qaror qabul qilish, harakatlarni rejalashtirish, samarali hamkorlik qilish va yangi aloqalarga ochiq bo'lish qobiliyatini shakllantirishga qaratiladi. Mustaqil o'rganish qobiliyati faqat ilmiy-tadqiqot faoliyatida rivojlanadi, shuning uchun talabalar bilan ilmiy-tadqiqot ishlari mavzusi dolzarb bo'lib kelgan. Bu talabalarni vatandoshlarning ishlari va yutuqlariga hurmat hissi bilan tarbiyalashga yordam beradi. An'anaviy axloq manbalari vatanparvarlik (O'zbekistonga, o'z xalqiga, kichik vataniga muhabbat; Vatanga xizmat qilish). Ta'limning asosiy maqsadi bilim va ijtimoiy tajribani uzatish emas, balki talaba shaxsini rivojlantirish, uning mustaqil ravishda ta'lim maqsadlarini belgilashidir.

ADABIYOTLAR

1. Абдурасулов О.А., Назаров А.С. Ёшлар маънавияти шаклланишида ҳарбий ватанпарварлик тарбиясининг роли // Миллий истиқлол ғояси ва армия. Республика илмий-амалий анжуман материаллари. – Тошкент, 2004.
2. Гревцева Г.Я., Циулина М.В., Болодурин Э.А., Банников М.И. ИНТЕГРАТИВНЫЙ ПОДХОД В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ ВУЗА // Современные проблемы науки и образования. – 2017. – № 5.; URL: <https://science-education.ru/ru/article/view?id=26857> (дата обращения: 22.11.2023).
3. Ёшларни ҳарбий ватанпарварлик руҳида тарбиялашда маънавий-ахлоқий мероснинг ўрни / Республика илмий-амалий конференцияси материаллари тўплами. 2015 йил, 28 апрель.
4. Отамуродов С. Ватанпарварлик – миллий ўзликни англаш мезони / Миллий истиқлол ғояси ва армия. Республика илмий-амалий анжуманининг материаллари. – Тошкент: 2004.
5. Ўсарова Ф.Х. Ёшларни ватанпарварлик руҳида тарбиялашда юрт тинчлиги ғоясининг ўрни; // Миллий истиқлол ғояси ва армия. Республика илмий-амалий анжуман материаллари. – Тошкент, 2004.
6. Яковлева Н.М. Теория и практика подготовки будущего учителя к творческому решению воспитательных задач: Автореф. дис. . д-ра пед. наук. Челябинск, 1992. - 37 с.
7. Badelbayeva Y.O. Integrativ yondashuv asosida professor-o'qituvchilarning madaniy kompetentligi va kasbiy tayyorgarligini taminlash mazmuni va ularni tanlash prinsiplari. // "Toshkent davlat pedagogika universiteti ilmiy axborotlari" ilmiynazariy jurnali, ISSN 2181-9580, №6, 2022. – B. 144-155. (13.00.00. №32)